

Suomen valtiokalenteri historiallisena lähdeteoksena

Suomen valtiokalenteria on julkaistu keskeytyksettä vuodesta 1811. Taustana ja esikuvana on Ruotsin valtiokalenteri, jossa valtakunnan itäisten maakuntien hallinto oli mukana. Suomen historian suuria kysymyksiä on, mitä tarkoitamme tai ymmärrämme puhuessamme siitä, että vuonna 1809 syntyi Suomen valtio. Valtiokalenterin julkaisemisen aloittaminen kahta vuotta myöhemmin liittyy tähän kontekstiin. Kaarlo Tuorin sanoin valtiokalenterista avautuu ikkunoita moneen suuntaan, jos niitä osaa ja uskaltaa avata. Valtiokalenterista ilmevät sekä jatkuvuudet että murrokset. Se on tärkeä historiallinen lähdeteos.

Valtiokalenterista järjestettiin 30.8.2017 Helsingin yliopistossa juhlaseminaari. Kyseessä oli yksi Suomi sata-vuoden tapahtumista. Siinä puhuivat professori Kaarlo Tuori, professori Laura Kolbe, suurlähettiläs Pekka Huhaniemi, professori Matti Klinge ja allekirjoittanut.¹

Yliopistolain 73 §:n mukaan Helsingin yliopisto vastaa Suomen valtiokalenterin julkaisemisesta. Yliopistolla on oikeus saada valtion viranomaisilta valtiokalenteria varten tarvittavat tiedot maksutta. On harvinaista, että jonkin teoksen julkaiseminen on lakisääteistä. Tällaista julkaisemisen pohjaa ei ole esimerkiksi lakikirjalla.

Valtiokalenteria varten on yleensä saatu aineistot hyvin valtion viranomaisilta. Muutaman kerran on kuitenkin jouduttu muistuttamaan yliopistolain 73 §:stä. Tiedot muualta kuin valtion viranomaisilta on saatu tarvittaessa valistamisen ja neuvottelujen tietä eikä aina yhtä ajantasaisina kuin valtiolta.

Valtiokalenterin kustantajana on ollut 2000-luvulla kaupallinen toimija, aluksi Suomen Lakimiesliiton pääosin omistama Kauppakaari Oyj, vuodesta 2001 Talentum Oyj ja nyttemmin (yritysfusion kautta) Alma Talent Oy. Liiketoimintariski ja siten myös mahdollisuus taloudelliseen tuloksetekoon on kustantajalla.

Valtiokalenterin tiedonkeruu tapahtuu nykyisin Alma-Talent Oy:ssä. Vuodesta 2014 on ollut käytössä verkkolomake, joka on tuntuvasti helpottanut tiedonkeruuta. Helsingin yliopiston valtiokalenteritoimituksella on kalenterin toimittamisessa konsultatiivinen ja linjaava rooli. Sisältöpäätökset tekee julkaisija. Valtiokalenterin toimitustyötä ohjaa Helsingin yliopiston valitsema toimituskunta. Vuosina 1996–2010 puheenjohtajana toimi professori Matti Klinge. Nykyisin toimituskuntaan kuuluvat puheenjohtajana professori Heikki Halila ja jäseninä professorit Kristian Donner ja Laura Kolbe.

Valtiokalenteri julkaistaan yhä kirjan muodossa. Keskeisinä syinä ovat jatkuvuus, eri vuosikertojen vertailtavuus ja se, että eri vuosilta olevat tiedot löytyvät jatkossakin vaivattomasti ainakin sieltä, missä kaikkia vuosikertoja säilytetään. Valtiokalenterin painos ei ole kovin suuri. Valtiokalenteri leviää kuitenkin tehokkaasti sinne, missä siitä tietoa tarvitaan: valtion virastoihin, mediataloihin, suuriin kirjastoihin, Suomessa toimiviin suurlähetystöihin, Suomen suurlähetystöihin ulkomailla, merkittäviin yksityisoikeudellisiin yhteisöihin ja niin edelleen.

Valtiokalenteria ei enää saa hankituksi kirjakaupasta. Ainoa mahdollisuus sen hankkimiseen on asiointi kustantajan verkkokaupassa. Alma-Talent Oy:llä on valtiokalenterista maksullinen verkkopalvelu. Muuta nettiversiota ei ole.

Valtiokalenterissa vuosittain julkaistavien tietojen täsmäytyspäivä on 1. päivä huhtikuuta. Tämän jälkeen tietoon tulleita muutoksia voidaan ottaa huomioon vain aivan poikkeuksellisesti. Niinä vuosina, joihin toimitetaan eduskuntavaalit, kalenteritoimituksessa odotetaan vaalituloksia, mutta ei enää maan hallituksen muodostamista. Kalenteri ilmestyy kesäkuussa.

1. Tuorin esitys "Suomen valtio autonomian ajasta valtiokonserniin" on julkaistu *Kanavan* numerossa 7/2017.

Kalenteria toimitettaessa otetaan huomioon sen laaja käyttö hakuteoksena julkisella ja yksityisellä sektorilla niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Kalenterilla on myös tehtävä ulkomaisten kunniamerkkien ilmoittamisessa sekä niiden lyhenteiden normiston ylläpitämisessä. Tieto suomalaisille myönnettyistä kunniamerkeistä ei kulje aivan aukottomasti matrikelitoimitukseen. Toimituskunta linjaa sen, mitkä ovat sellaisia kunniamerkkejä, joita valtiokalenteriin merkitään. Esimerkkinä voidaan mainita, että Maltaan ritarikunnan kunniamerkit ovat kalenterissa mukana.

Henkilönimiä valtiokalenterissa on lähes 40 000. Mukana on valtion ylempi virkamieskunta ja johtavassa asemassa olevat työsuhteiset henkilöt. Valtiokalenterin liiteosa käsittää nykyisin 14 % kalenterin volyymista. Liiteosastoon on sisällytetty henkilöesittelyineen organisaatioita eri aloilta kuten yhdistyksiä, säätiöitä, suurimpia yrityksiä sekä sanomalehtiä ja uutistoimistoja. Tältä osin matrikelitoimituksella on valinnoissa eniten pelivaraa.

Liiteosastossakin vaikuttaa jatkuvuus, eri vuosikertojen vertailtavuus. Siksi esiteltäviin organisaatioihin tehdään vain verkalleen muutoksia. Tämän mukaisesti on esimerkiksi lisätty uusia säätiöitä ja vastaavasti poistettu vaikutukseltaan vähäisiä. Merkittävät rakenteelliset muutokset on tehty jo vuosikymmeniä sitten. Tämän mukaisesti mukana ovat olleet esimerkiksi käytännöllisesti katsoen kaikki ammattiliitot ja urheilun lajiliitot sekä tärkeimmät yrittäjäjärjestöt.

Se, että valtiokalenteria julkaisee sivistysyliopisto, näkyy kulttuurijärjestöjen ja tieteellisten seurojen näkyvänä esillä olona. Tieteellisistä seuroista julkaistaan jäsenluettelot, tieteen nomenklatura, *in extenso*. Tietty pieteetti ja tradition voima näkyy siinäkin, miten syvälle organisaatioihin on menty. Niinpä esimerkiksi SAK:sta on esitelty vain yli johto (viisi henkilöä), kun taas Suomen Lääkäriiliitosta on esitelty 20 henkilöä. Erot voivat johtua paljon siitä, mitä järjestöt itse haluavat organisaatiostaan valtiokalenterissa julkaista.

Valtiokalenterissa on julkaistu myös kuntaorganisaatiot mukaan luettuina suurimpien kaupunkien kuntakonsernitaso. Kuntaorganisaatioita ei ole esitelty läheskään yhtä tarkasti kuin valtio-organisaatiota, mutta keskeiset tiedot teoksessa joka tapauksessa ovat.

Suomen liittyminen aluksi Euroopan neuvostoon ja sittemmin Euroopan unioniin näkyy niin ikään valtiokalenterissa. Niinpä teoksesta löytyvät muun muassa Euroopan unionin komission ja sen pääosastojen pääjohtajien sekä tuomioistuinten jäsenten henkilötiedot. Kyseessä on valtiokalenteritoimituksen näkemys unionijäsenyyden kantavuudesta Suomessa. Ulkovaltojen diplomaattiedustus on vanhaan tapaan valtiokalenterin perusaineistoa.

Suurin yksittäinen muutos valtiokalenterissa vuosituhaten vaihteen jälkeen on dosenttien poistaminen

vuonna 2010. Ratkaisu koettiin välttämättömäksi, kun teoksen sivumäärä oli noussut yli tuhannen. Dosenteista ei ole nytemmin missään yhtenäistä tiedostoa. Sellaisen rakentaminen voisi olla tarpeellista.

Aikanaan valtiokalenterissa on julkaistu upseerin-arvot myös siviileistä samaan tapaan kuin kunniamerkitkin. Nytemmin sotilasarvoista on luovuttu muiden kuin ammattisotilaiden osalta, mutta kunniamerkit on säilytetty. Valtiokalenterin kautta nähdään, millaisia kunniamerkkejä eri henkilöillä on eri aikoina ollut. Valtiokalenteri on myös väline kunniamerkkejä koskevien ehdotusten tekemiselle. Ritarikuntien kansliassa on tietokanta suomalaisista kunniamerkkien saajista, mutta se ei ole yhtä helposti saatavissa kuin valtiokalenterin tiedot.

Valtiokalenterista on näkynyt yli 200 vuoden ajan valtiosektorin muuttuminen. Valtiokalenterissa ei tuki käytetä tietävästi alivaltiosihteerin Juhani Kivelän 1980-luvun lopulla kehittelemää ilmaisua valtiokonserni, mutta valtion toimintojen sirpaloituminen kalenterista kyllä selviää. Valtiokonsernihan ei ole käsitteenä täsmällinen, ja se antaa virheellisen vaikutelman valtion toimintojen luonteesta. Valtiokalenterin niteiden seuraaminen kertoo 2000-luvun ilmiöistä – rakennemuutoksista ja henkilöstön vähennyksistä.

Valtiokalenterin ulkoasu on pidetty ennallaan, ja systematiikkaan on tehty vain vähäisiä muutoksia. Signumien numerointi on uusittu vuonna 2004. Muutostarpeita joudutaan arvioimaan jatkuvasti, vaikka muutoksia ei paljoa tehtäisikään. Esimerkkinä voidaan mainita, että vuodesta 2016 ei kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia ole enää esitelty. Mukana on parikymmentä merkittävintä.

Tietosuojalautakunnan päätöksen mukaan henkilöillä on oikeus estää syntymävuotensa kerääminen ja ilmoittaminen valtiokalenterissa. Tehtävään nimittämisvuosi merkitään kalenteriin viran puolesta. Yliopisto-laista ilmenevällä tavalla valtio-organisaatioon kuuluva ei voi jättäytyä kalenterista pois toisin kuin esimerkiksi akateemisten alojen matrikkeleista. Syntymävuosia ei ole aina ilmoitettu valtiokalenteriin. Jos tähän ei ole syytä kieltäytyminen, syntymävuosia on lisätty kalenteritoimituksessa *ex officio*.

Valtiokalenteri ei ole täysin virheetön, mutta virheiden määrä on onnistuttu pitämään siedettävänä. Tietoja on pyritty tarkistamaan, ja esipuheessa on kehoitettu palautteen ja kehitysehdotusten antamiseen. Palautetta on saatukin. Tutkijoita ja muitakin käyttäjiä palvelee jatkossa Kansalliskirjaston vuonna 2017 käynnistämä valtiokalenterin vanhojen vuosikertojen digitalisointi.

Valtiokalenterin painamisesta on luovuttu Ruotsissa, maassa, josta Suomen valtiokalenteri juontaa juurensa. Sen sijaan valtiokalenterista luopumisesta ei näy meillä käydyin keskustelua. Luultavasti niitäkin on, joiden mielestä aika on ajamassa valtiokalenterin ohitse. Vain val-

tiokalenterista näkyvät kuitenkin yksityiskohtia myöten valtionhallinnon organisaatiomuutokset ja eri tehtävissä toimineet henkilöt. Teossarja on Kansalliskirjaston tutkijansalissa ahkerassa käytössä. Toisaalta valtiokalenteria ei tunneta kaikissa valistuneissakaan piireissä kovin hyvin.

Painettua valtiokalenteria voi käyttää hakuteoksena sekin, jolla ei ole verkkoversion käyttöoikeutta. Eri organisaatioiden verkkosivutiedot palvelevat vain julkaisuajankohdan käyttäjiä, eivät niitä, jotka haluavat katsoa,

keitä tietyissä tehtävissä on ollut aikaisemmin. Valtiokalenterin henkilötiedot ovat sitä paitsi kattavampia kuin eri organisaatioiden omat verkkosivut. Siksi verkkosivut eivät voi vastaisuudessaan korvata painettua valtiokalenteria historiallisena tietolähteenä.

OTT Heikki Halila on Helsingin yliopiston siviilioikeuden professori.